

M. Sami SÜYGÜN* Fatih KAPLAN**

* Dr. Öğr. Üyesi, Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Mersin, Türkiye, samisuygun@tarsus.edu.tr

** Doç Dr., Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Mersin, Türkiye, fkaplan@tarsus.edu.tr

Uluslararası Öğrencilerle Uluslararası Ticaret

Özet

Küreselleşmeyle birlikte ulusal sınırların önemi azalmış, ticarete serbestleşme eğilimi ve uluslararası ticaret hacmi artmıştır. Küreselleşme sadece uluslararası ticareti değil diğer birçok şey gibi uluslararası öğrenci hareketliliğini de artırmıştır. Ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluş da bu hareketliliğin artmasını destekleyen politikalar yürüterek sürece destek vermişlerdir. Tüm bu gelişmeler paralelinde dünyada ve Türkiye’de özellikle de uluslararası yükseköğretim öğrenci hareketliliği ve öğrenci sayısı hızla artış göstermiştir. Her geçen yıl yükselen bu hareketliliğin Covid-19 Pandemisi sırasında artan uzaktan eğitim imkân ve tecrübesinin de katkısıyla gelişerek devam etmesi beklenmektedir. Uluslararası öğrencilerin ülkelere ekonomik, kültürel, sosyal ve bilimsel alanlarda önemli katkıları olmaktadır. Çalışmanın amacı, uluslararası öğrencilerin uluslararası ticaretin gelişmesine sunabilecekleri katkıyı değerlendirmek ve bu çerçevede politika yapıcılara öneriler sunmaktır. Bu kapsamda Türkiye’nin 2013-2019 dönemi il bazlı uluslararası öğrenci istatistikleri kullanılarak il ihracatı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Poisson Pseudo Maksimum Olabilirlik (PPML) analizi sonucuna göre, yabancı uyruklu öğrenci sayısı illerin ihracatını pozitif yönde etkilemektedir. Uluslararası öğrencilerin uluslararası ticaretin geliştirilmesindeki önemine binaen, Ticaret Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu’nun eşgüdümünde çerçevesi iyi çizilmiş bir program dâhilinde uluslararası öğrencilerin uluslararası ticarete ilişkin farkındalıklarının artırılması ve aynı zamanda hukuki altyapının da staj ve istihdam gibi konularda öğrenciler ve işletmelerin önünü açacak şekilde geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, Uluslararası Öğrenciler, İhracat.

JEL Sınıflama Kodları: A10, F10, F4

International Trade With International Students

Abstract

With globalization, the importance of national borders has decreased, trade liberalization tendency and international trade volume have increased. Globalization has increased not only international business but also international student mobility like many other things. Many national and international institutions and organizations have also supported the process by implementing policies that support the increase of this mobility. In parallel with all these developments, international higher education student mobility and the number of students have increased rapidly in the world and in Turkey. It is expected that this mobility, which increases every year, will continue to develop with the contribution of increasing distance education opportunities and experience during the Covid-19 Pandemic. International students make important contributions to countries in economic, cultural, social and scientific fields. The aim of the study is to evaluate the contribution that international students can make to the development of international trade and to offer suggestions to policy makers within this framework. In this context, the effect of Turkey on exports was investigated by using international student statistics for the 2013-2019 period. According to the Poisson Pseudo Maximum Likelihood (PPML) analysis result, the number of foreign students positively affects the exports of the provinces. In view of the importance of international students in the development of international trade, it is recommended to increase the awareness of international students about international trade within a well-defined program under the coordination of the Ministry of Commerce and the Higher Education Board, and at the same time to develop the legal infrastructure in a way that will open the way for students and businesses in subjects such as internships and employment.

Keywords: International Students, International Trade, Export.

JEL Codes: A10, F10, F40

Giriş

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği, ticarete serbestleşme eğilimi sadece uluslararası ticareti değil aynı zamanda uluslararası öğrenci hareketliliğini de artırmıştır. Artan ekonomik entegrasyonlar, zayıflayan uluslararası sınırlarla birlikte teknolojinin sunduğu iletişim ve ulaşım olanaklarıyla öğrencilerin uluslararası hareketliliğini de artırmıştır. Dünya vatandaşlığı kavramına vurgunun artması yanında ekonomik, kültürel ve siyasi katkıları nedeni ile uluslararası öğrenci hareketliliğini artırmaya dönük politikalar öne çıkmış ve süreci destekleyerek hızlandırmıştır. Tüm bu gelişmeler paralelinde dünyada ve Türkiye’de, uluslararası öğrenci hareketliliği artış göstermiştir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) verilerine göre, 2018 yılında dünyadaki uluslararası öğrenci sayısı 5 milyonun üzerine çıkmıştır (www.unesco.org.tr). Aynı dönemde Türkiye’ye gelen uluslararası öğrenci sayısı 125.138 olurken, Türkiye’den yurtdışına giden öğrenci sayısı ise 47.546 olarak gerçekleşmiştir (www.yok.gov.tr). Artış eğilimindeki bu hareketliliğin Covid-19 Pandemisi ile kazanılan uzaktan eğitim tecrübesinin de katkısı ile devam etmesi beklenmektedir. Uluslararası öğrencilerin ülkelere ekonomik, kültürel, sosyal ve bilimsel alanlarda önemli katkıları olmaktadır. Birçok uluslararası öğrenci eğitim gördükleri toplulukta kalmakta, ülkedeki mevcut işletmelere küresel bir boyut katmakta ya da yeni bir girişim oluşturmaktadır (Owens vd., 2011: 157). Uluslararası öğrencilerin varlığı bir nevi ihracat şeklidir. Bu varlık, doğrudan öğrenim ücretleri ve yaşam masrafları gibi finansal akışlardan kaynaklananların ötesinde eğitim alınan ülkenin markalarına aşinalığın ihracata sağlayacağı fayda, uluslararası ilişkiler ve diplomasiye ilişkin sağlayacağı yarar gibi bir dizi olumlu dışsalıklara neden olacaktır (Vickers ve Bekhradnia, 2007: 3). Bu nedenle hükümetler de uluslararası öğrenci hareketliliğinin artmasını ve küresel öğrenci pazarının büyümesini desteklemektedir (Marginson, 2009: 11).

Bu çalışmanın amacı, uluslararası öğrencilerin uluslararası ticaretin gelişmesine sunabilecekleri katkıyı değerlendirmek ve bu çerçevede politika yapıcılara öneriler sunmaktır. Bu kapsamda, konuya ilişkin literatürün incelenmesi yanında Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin ülke ihracatına etkisi panel veri analizi ile araştırılmıştır. Çalışmada, öncelikle uluslararası öğrenci kavramı ve istatistikleri ile konuya ilişkin literatüre yer verilmiştir. Ardından araştırmanın yöntemine yer verilecek ve araştırma bulguları çerçevesinde ulaşılan sonuçlar sunulmuştur. Son bölümde ise genel bir değerlendirme yapılarak gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

1. Kavramsal Çerçeve

Bu kısımda, yabancı öğrenci ve uluslararası öğrenci kavramları tanımlanmış, hareketlilik istatistiklerine yer verilerek literatürde uluslararası öğrenciler üzerine yapılmış öne çıkan çalışmalara değinilmiştir.

1.1. Uluslararası Öğrenciler

Yabancı öğrenci ve uluslararası öğrenci kavramları kimi zaman birbirinin ikamesi olarak kullanılmalarına rağmen farklılık arz etmektedir. Uluslararası Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) yabancı öğrencileri; kabul eden ülkenin akredite bir kurumunda belirli bir eğitim kursunu takip etmek amacıyla, genellikle özel izinler veya vizeler altında kendi ülkeleri dışındaki bir ülke tarafından kabul edilen kişiler olarak tanımlamıştır (OECD, 1998: 93). UNESCO ise yabancı öğrenci yerine uluslararası öğrenci tanımına vurgu yapmış ve uluslararası öğrenciyi, eğitim amacıyla ulusal ya da bölgesel sınırların dışına çıkan ve uyruğu bulunduğu ülke dışında olan öğrenci olarak tanımlamıştır (www.uis.unesco.org.tr). Yabancı öğrenci ve uluslararası öğrenci tanımları incelendiğinde, bu iki tanımın temelde vatandaşlık ve hareketlilik (mobilité) gibi kavramlar etrafında ayrıştığı ve yabancı öğrenci kavramının uluslararası öğrencileri de kapsadığı görülmektedir.

Türkiye’de mevzuattaki ilk uluslararası öğrenci tanımı 30 Nisan 1985 tarihli Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik’te yapılmıştır. Söz konusu yönetmelikte yabancı uyruklu öğrenci “her derece ve daldaki eğitim kurumlarında öğrenim gören veya Türkçe kurslarına katılan T.C. uyruğunda bulunmayan kişi” olarak tanımlanmıştır. Tıpkı Türkiye gibi diğer ülkelerin de kendi uluslararası öğrenci tanımları olduğu dikkat çekmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015: 18). Demirhan (2017: 548), çalışmasında “Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun”da, yer alan “Yabancı Öğrenciler Daire Başkanlığı” ibaresinin 2012 yılında yapılan bir değişiklik ile “Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı” olarak değiştirildiğini ve yabancı öğrencilerin uluslararası öğrenci olarak adlandırılmaya başlandığını ifade etmiştir. Özkan ve Güvendir (2015: 177), çalışmalarında üniversitelerde yabancı öğrenci yerine uluslararası öğrenci ifadesinin kullanılmasının ağır bastığına yer vermiştir. Ancak, bu iki kavramın iç içe geçmişliği ve dünya genelindeki “uluslararası” veya “yabancı” öğrencilerin çok çeşitli tanımları, ülkelerin farklı istatistikleri rapor etmesine neden olmaktadır (Verbik ve Lasanowski, 2007: 3). Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından açıklanan yabancı uyruklu öğrenci sayılarının da yabancı öğrenciler tanımından yola çıktığı görülmektedir. Zira söz konusu istatistikler başta Türk vatandaşı olmayan Suriyeli göçmenler olmak üzere Türkiye’de ikamet eden ve bir sınır hareketliliği olmayan öğrencileri de kapsamaktadır. Bu durum sadece Türkiye’ye özgü değildir. Örneğin, Birleşik Krallık uluslararası öğrenci kayıt sisteminde gerçekleştirdiği değişiklik sonrası, uluslararası öğrenci sayısının 124.240 kişi arttığını bildirmiştir. Bu nedenle, OECD, UNESCO ve Eurostat ile işbirliği yaparak, istatistiksel amaçlarla uluslararası öğrenci akışlarını ölçmeye yönelik prosedürleri standartlaştırma sürecini başlatmıştır. Yine de ülkelerin tanımları çerçevesinde farklılıklar var olmaya devam etmektedir (Clark, 2009: 1). UNESCO verilerine göre ülkeler bazında gelen ve giden uluslararası mobil öğrenci sayılarına Tablo 1 ve Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 1. Gelen Uluslararası Mobil Öğrenci

Sıra No	Ülke	2014	2015	2016	2017	2018
1	Amerika Birleşik Devletleri	842.384	907.251	971.417	984.898	987.314
2	Birleşik Krallık	428.724	430.833	432.001	435.734	452.079
3	Avustralya	266.048	294.438	335.512	381.202	444.514
4	Almanya	210.542	228.756	244.575	258.873	311.738
5	Rusya	213.347	226.431	243.752	250.658	262.416
6	Fransa	235.123	239.409	245.349	258.380	229.623
7	Kanada	164.274	171.603	189.478	209.979	224.548
8	Japonya	132.685	131.980	143.457	164.338	182.748
9	Çin	108.217	123.127	137.527	157.108	178.271
10	Türkiye	48.183	72.178	87.903	108.076	125.138
	Diğer	1.440.889	1.550.000	1.933.151	1.848.826	1.804.175
	Toplam	1.090.416	4.376.006	4.964.122	5.058.072	5.202.564

Kaynak: UNESCO, 2021

Tablo 1’de yer verildiği üzere dünyada en fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ülke Amerika Birleşik Devletleri’dir. Türkiye’de ise uluslararası öğrenci sayısını son 5 yılda %160 oranında artırarak ilk 10 sırada yer almıştır. YÖK, verilerine göre uluslararası öğrenci sayısı 2018-2019 döneminde 154.505 olurken, 2019-2020 döneminde ise 185.047 olarak gerçekleşmiştir (www.yok.gov.tr).

Tablo 2. Yurtdışına Giden Uluslararası Mobil Öğrenci

Sıra No	Ülke	2014	2015	2016	2017	2018
1	Çin	770.784	819.855	868.319	928.365	993.367
2	Hindistan	215.954	257.006	305.364	341.442	375.055
3	Almanya	118.498	117.098	118.088	122.961	122.538
4	Vietnam	59.465	68.040	82.668	94.621	108.527
5	Güney Kore	110.106	107.857	105.470	105.500	101.774
6	Fransa	82.073	86.684	90.842	89.412	99.488
7	Amerika Birleşik Devletleri	77.963	80.560	83.984	86.596	84.349
8	Kazakistan	66.998	78.259	90.213	84.852	83.503
9	Nepal	35.747	40.561	49.471	64.288	81.917
10	Suudi Arabistan	84.195	86.245	90.240	84.246	77.406
24	Türkiye	45.189	45.684	45.545	45.736	47.546
	Diğer	2.355.487	2.299.870	2.644.071	2.718.605	2.779.208
	Toplam	4.022.459	4.287.719	4.574.275	4.766.624	4.954.678

Kaynak: UNESCO, 2021

Tablo 2’de yer verildiği üzere, dünyada en fazla uluslararası öğrenci gönderen ülke ise Çin olmuştur. Hindistan ise ikinci sırada yer almaktadır. Aynı zamanda nüfusları da yüksek bu iki ülkeyi Almanya, Vietnam ve Güney Kore izlemektedir. Asya ülkelerinin listede üst sırada olması dikkat çekmektedir. Türkiye ise 2018 yılı verilerine göre en fazla uluslararası öğrenci gönderen 24. ülke konumundadır.

Tablo 3. 2019-2020 Dönemi İllere Göre Uluslararası Öğrenci Sayısı

Sıra No	Şehir	Öğrenci Sayısı	Pay %	Sıra No	Şehir	Öğrenci Sayısı	Pay %
1	İstanbul	56.102	30	11	İzmir	3.452	2
2	Ankara	12.547	7	12	Erzurum	3.354	2
3	Eskişehir	10.573	6	13	Gaziantep	3.279	2
4	Karabük	8.084	4	14	Antalya	3.092	2
5	Bursa	5.484	3	15	Şanlıurfa	3.002	2
6	Samsun	4.772	3	16	Mersin	2.846	2
7	Konya	4.057	2	17	Kayseri	2.409	1
8	Sakarya	3.844	2	18	Uşak	2.261	1
9	Edirne	3.681	2	19	Kars	2.152	1
10	Kastamonu	3.513	2	20	Elazığ	2.142	1

Kaynak: YÖK, 2021

Tablo 3’te Türkiye’nin 2019-2020 dönemine ilişkin illere göre uluslararası öğrenci sayılarına yer verilmiştir. İstanbul, aldığı %30 pay ile ilk sırada yer almaktadır. İstanbul’u, Ankara ve Eskişehir takip etmektedir.

Tablo 4. 2019-2020 Dönemi Uyuğa Göre Uluslararası Öğrenci Sayısı

Sıra No	Ülke	Sayı	Pay %	Sıra No	Ülke	Sayı	Pay %
1	Suriye	37237	20	11	Ürdün	4043	2
2	Azerbaycan	21071	11	12	Bulgaristan	3688	2
3	Türkmenistan	18016	10	13	Filistin	3146	2
4	Irak	9756	5	14	Yunanistan	2874	2
5	İran	8777	5	15	Çin	2409	1
6	Afganistan	7517	4	16	Pakistan	2386	1
7	Somali	6105	3	17	Kazakistan	2352	1
8	Almanya	4654	3	18	Nijerya	2208	1
9	Yemen	4386	2	19	Kırgızistan	1792	1
10	Mısır	4110	2	20	Fas	1759	1

Kaynak: YÖK, 2021

Tablo 4'te Türkiye'nin 2019-2020 dönemine ilişkin uyuğa göre uluslararası öğrenci sayıları verilmiştir. Söz konusu dönemde Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin %20'si Suriye, %11'i Azerbaycan ve %10'u Türkmenistan uyrukludur. Öğrencilerin en fazla geldiği ülkeler incelendiğinde coğrafi konum, tarihsel, kültürel, dini bağlar ve zorunlu göç nedeni ile ikametini tercihlerde etkili olduğu söylenebilir.

1.2. Literatür

Literatürde uluslararası öğrenciler üzerine yapılan araştırmalarda; uluslararası öğrencilerin ülke seçimlerini etkileyen faktörler, yaşadıkları problemler ve beklentileri, uyum ve adaptasyonları, akademik başarıları, sunulan danışmanlık hizmetleri, ekonomi ve istihdam üzerindeki etkileri, ülkelerin uluslararası öğrenci politikaları ve yükseköğretimde uluslararasılaşma gibi başlıkların öne çıktığı görülmektedir.

Uluslararası öğrencilerinin ülke seçimlerini etkileyen faktörler üzerine yapılan çalışmalarda (Radmard, 2017; Tekelioğlu, 2012; Altay, 2021; Ger vd., 2017; Akıllı, 2018; Cubillo vd., 2006; Beine vd., 2014; Shanka vd., 2006), ülkenin güvenli olması, yakınlık, ulaşım, istihdam ve burs imkanları, yaşam ve eğitim maliyetleri, eğitim kalitesi ve bilimsel başarı, tanıtım, din-dil-kültür ortaklığı gibi faktörler öne çıkmaktadır.

Uluslararası öğrencilerin yaşadıkları problemlerin ve beklentilerinin ele alındığı çalışmalarda (Yardımcıoğlu ve Beşel, 2017; Köleoğlu, 2018; Topal ve Tauscher, 2020; Kumcağız vd., 2016; Öztürk, 2017; Parr vd., 1992; Mori, 2000; Gebhard, 2012; Sherry vd., 2004), sağlık hizmetleri, uyum, adaptasyon, ekonomik, kültürel, psikolojik, akademik başarı, dil öğrenme, arkadaşlık kurma gibi problemlerin öne çıktığı ve öğrencilerin beklentilerinin bu problemlerin çözümü etrafında şekillendiği görülmektedir. Uluslararası öğrencilerin akademik başarılarının artırılmasına yönelik yapılan çalışmaların (Li, Chen ve Duanmu, 2010; Morisson vd., 2005; Telbis ve Helgeson, 2014; Öztürk, 2017), özellikle dil becerisi ile birlikte kültürel uyum ve adaptasyona olan vurgusu önemlidir. Öğrencilerin yaşadıkları problemlerin çözülmesi, yani bir nevi öğrenmelerinin önündeki engellerin kaldırılması akademik başarıyı getirecek önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Akademik başarının artırılmasına ilişkin literatürde yabancı yayınların ağırlığına karşılık yerli araştırmaların azlığı konuya ilişkin dikkat çeken bir diğer detaydır.

Ülkelerin uluslararası öğrencileri kendi ülkelerine çekme amacıyla yürüttükleri politikalara ilişkin çalışmalar (Bolat, 2017; Sağıroğlu, 2011; Demirhan, 2017; Gribble, 2008; Tseng ve Newton, 2002), üzerinde araştırma yapılan ülkenin koşullarına bağlı olarak farklı önermelerde bulunmakla birlikte tanıtım, burs, etkin danışmanlık, kurumlar arası koordinasyon, teşvikler, siyasal-kültürel-ekonomik geri dönüşüm gibi başlıklarda birleşmektedir. Türkiye’de mevcut durumda, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi kamu kurumları ya da bir kısım sivil toplum kuruluşları aracılığıyla bazı ülkelere gelen öğrencilere burs verilmekte, uyum-adaptasyonları sağlanmaya çalışılmakta, Yükseköğretim Kurulu ve Ticaret Bakanlığı gibi kurumlar tarafından üniversitelerin yurtdışında yapacakları tanıtım faaliyetleri desteklemekte, üniversiteler tarafından çeşitli yardım ve desteklerde bulunmaktadır. Bununla birlikte daha koordineli, bütüncül ve sistematik bir politikaya ihtiyaç vardır. Örneğin uluslararası bir öğrencinin alacağı sağlık hizmeti ya da istihdamında olduğu gibi birkaç kurumun alanına giren konularda öğrencilerin yönlendirilmesinde problem yaşanabilmektedir. Diğer taraftan yeknesak olmayan uygulamalar görülebilmekte ve gerek giden gerekse gelen uluslararası öğrencilerin deneyim ve birikimlerinden yararlanmaya yönelik planlı bir çabaya rastlanmamaktadır. Bu çerçevede, uluslararası öğrencilere ilişkin iş ve işlemleri koordine etmek ve buna paralel olarak kurumların eşgüdümünü sağlamak üzere bir kuruma yetki verilmesi ya da çatı bir kurum oluşturulması fayda sağlayacaktır.

Uluslararası öğrencilerin ekonomiye katkısı üzerine yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak öğrencilerin şehir ve ülke ekonomisine doğrudan katkılarına (Radmard, 2017; Gümüş ve Onurlubaş, 2019; Adnett, 2010; Uslu, 2017; Agarwal, 2008) odaklanmakta ve dolaylı katkısına daha az vurgu yapmaktadır. Yeme-içme, barınma, ulaşım ve eğitim masrafları gibi ekonomiye

doğrudan katkıları daha kolay ölçülebilir veriler araştırmacıların işini kolaylaştırmaktadır. Uslu (2017), ikincil veriler üzerinden gerçekleştirdiği çalışmada, 2014 yılı verilerine göre, Türkiye’ye gelen uluslararası öğrencilerin Türk ekonomisine katkısının, yurtdışına giden Türk öğrencilere yapılan yatırımın altıda biri kadar olduğunu tespit etmiştir. Gümüş ve Onurlubaş (2019), 2018 yılında yaptıkları çalışmada, Kastamonu Üniversitesi’ndeki bir uluslararası öğrencinin aylık ortalama harcama miktarının 1.365 TL olduğunu tespit etmiştir. Uluslararası öğrencilerin özellikle gelen ülke ekonomisine doğrudan katkısı yanında daha geniş perspektiften konuya yaklaşan ve gelen ve gönderen ülke üzerindeki ekonomik, politik ve siyasal katkısı ele alan (Owens vd., 2011; Gribble, 2008; Vickers ve Bekhradnia, 2007; Carr vd., 1999; Uslu, 2017;) çalışmalar da bulunmaktadır. Uluslararası öğrencilerin ekonomiye katkısında her ne kadar gelen öğrenciye odaklanılsa da bu etkiyi doğru anlamak için gelen ve giden öğrencileri birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Uluslararası öğrenci hareketliliğinde ülkelerin politikası giden öğrencinin ülkeye geri dönmesi, gelen öğrencinin ise mezuniyet sonrası da dahil olmak üzere ekonomiye katkıda bulunmasına dayanmaktadır. Birçok ülke, mal ve hizmetlere olan talebi artıran ve gayri safi milli üretime katkıda bulunan uluslararası öğrencilerle beceri eksikliklerini doldurabildikleri için bu akışı sürdürme çabasında olmaktadır. Diğer taraftan öğrenci gönderen ülkelerin ise, teknoloji transferi, girişimci ortaklıklar, kişisel ağlar ve diplomatik bağların geliştirilmesi yoluyla bu geçici göçten yararlanabileceği öne sürülmektedir (Gribble, 2008: 25). Uslu (2017), öğrencilerin bilgi ve teknoloji üretimine katkısı yanında öğrencilerin ülkeleri arasında artan ticari ilişkilerin de Türkiye’ye ekonomik katkısı olduğunu belirtmiştir. Vickers ve Bekhradnia (2007: 3), uluslararası öğrencilerin buldukları ülkede gerçekleştirdikleri harcamalar gibi doğrudan

katkılar yanında misafir ülkenin ihracatına, uluslararası ilişkilerine ve diplomasisine sağlayacağı katkılar gibi bir dizi olumlu dışsallıklardan da bahsetmiştir. Uluslararası öğrenciler, doğrudan harcamalar yoluyla yerel ekonomiye önemli bir katkı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yerli öğrencilerin deneyimlerini de zenginleştirir. Buna ek olarak, birçok uluslararası öğrenci eğitim gördükleri toplulukta kalmaya devam ederek mevcut firmalara küresel bir boyut katar veya çoğu durumda yeni bir girişim kurar (Owens vd., 2017; 157). Uluslararası öğrenciler öğrenimleri sırasında istihdam piyasasında yer alarak da vatandaşı ya da misafiri oldukları ülke ekonomisine katkı verebilmektedir. Akgül (2019), uluslararası öğrencilerin özellikle yurtdışı deneyimli yönetici adayları olarak büyük potansiyele sahip olduklarını belirtmiştir. Uluslararası şirketlerin yurtdışı birimlerinde çalışan personellerin sosyal ve kültürel uyum nedeni ile yaşadıkları zorluklar nedeni ile işten sıklıkla ayrıldığını bu noktada uluslararası öğrencilerin hali hazırda sahip olduğu adaptasyonun maddi ve manevi önemli bir avantaj yaratacağını ileri sürmüştür. Diğer taraftan, uluslararası öğrencilerin misafir ülkede (Avustralya) istihdamını araştıran Nyland vd. (2009), bu öğrencilerin daha düşük maliyetle ve zorlu koşullarda çalışmaya razı geldiklerini tespit etmiştir. Tekin (2019), İstanbul'da öğrenim gören uluslararası öğrencilerin istihdam süreçlerinde yaşadıkları zorlukları araştırdığı çalışmasında da benzer şekilde öğrencilerin uzun sürelerde, ağır çalışma koşulları altında ucuz emek gücü olarak çalıştıklarını ortaya koymuştur. Bu noktada, uluslararası öğrencilerin haklarının misafir oldukları ülke yasaları tarafından korunması önem arz etmektedir. Zira, farklı uygulamalar nedeni ile kimi zaman öğrenciler kayıtsız çalışma durumunda kalabilmekte ve bu durum haklarını koruma bakımından daha büyük zorluklara neden olabilmektedir. En fazla

uluslararası öğrenciye sahip ABD'de uluslararası öğrenciler için F (öğrenci) vizesi, H (geçici/stajyer) vizesi, J (geçici değişim öğrencisi) vizesi ve M (mesleki eğitim) vizesi gibi farklı vizeler bulunmaktadır. Söz konusu vizeler kapsamında şartlara göre belirlenen yarı zamanlı yetki, haftada 20 saat veya daha az çalışmaya izin verirken, tam zamanlı yetkilendirme ise haftada 20 saatten fazla çalışmaya izin vermektedir. Benzer şekilde AB ülkelerinde, dönem süresince haftada 20 saatten fazla çalışma izni verilmezken istisnai olarak tatillerde tam gün çalışma izni verilebilmektedir. Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenciler, çalışma izni almak kaydıyla, haftada yirmi dört saatten fazla olmamak üzere çalışabilmektedir (Baş ve Eti, 2020: 112). Uluslararası öğrencilerin kültürel uyum, sosyal adaptasyon, dil sorunu, bürokrasi ve mevzuata uzak olması gibi etkenler de göz önüne alınarak üniversitelerin dış ilişkiler ofisi ve diğer kurumlar başta olmak üzere alacakları danışmanlık ile istihdam piyasasında daha aktif rol alması sağlanabilir. Özellikle, kendi ülkeleri ile ticaret yapan ya da yapmak isteyen işletmeler için köprü vazifesi görebilirler.

2. Metodoloji

2.1. Veri Seti ve Model

Bu çalışma, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından toplanan iki farklı veri kaynağından elde edilen bir veri setine dayanmaktadır. İl bazında üniversitelerde kayıtlı bulunan yabancı uyruklu öğrenci (önlisans, lisans ve lisansüstü dahil) sayısı (stud) YÖK'ün istatistik (<https://istatistik.yok.gov.tr/>) veri tabanından dönemler itibari ile elde edilmiştir. İllerin ihracatı (expo), kişi başına gelir (gdp) ve tüketici fiyat endeksi (inf) verileri TÜİK'in bölgesel istatistik (<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>) veri tabanından alınmıştır. Analizde kullanılan değişkenler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Değişkenlerin Tanımı	Kaynak
stud	İl bazında yabancı uyruklu öğrenci sayısı	YÖK istatistik veri tabanı
expo	İllerin İhracatı	TÜİK bölgesel istatistik veri tabanı
gdp	İllerin Kişi Başına Geliri	
inf	İllerin Tüketici Fiyat Endeksi	

Çalışma 2013-2019 dönemini kapsamaktadır. Kullanılan değişkenlerin özet istatistiklerine ekte yer verilmiştir. Analizde kullanılan değişkenlerin özet istatistiklerine Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. Çalışmada Kullanılan Değişkenlerine İlişkin İstatistikler

	stud	expo	gdp	inf
Mean	1222.881	2017759.	8470.567	10.01608
Median	322.0000	183587.0	7990.500	8.300000
Maximum	45085.00	88203471	20726.00	18.26000
Minimum	0.000000	0.000000	2998.000	5.830000
Std. Dev.	3588.511	9332241.	3015.112	3.449634
Skewness	8.025483	8.115238	1.193671	1.197849
Kurtosis	80.07992	70.30156	5.053843	3.037968
Jarque-Bera	123979.0	95858.56	198.3534	114.8161
Probability	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000

Öğrenci sayıları elde edilirken öğrencilerin ilk kayıt yaptıkları dönem bir yıl olarak ele alınmıştır¹.

$$Expo_{it} = C + Expo_{it-1} + \beta_1 gdp_{it} + \beta_2 stud_{it} + \beta_4 inf_{it} + \varepsilon_t \quad (1)$$

2.2. Yöntem ve Bulgular

Panel veri regresyon analizlerinde kullanılan en yaygın yöntem, veri setinin doğal logaritmaları alınması sonrası En Küçük Kareler (EKK) tahmincisi ile tahmin etmektir. EKK yönteminde hata varyansının sabit olduğu varsayılmaktadır (Kaplan, 2016: 79). Ancak Silva ve Tenreyro (2006), çalışmalarında logaritmaları alınmış serilerin analizlerinde hata terimi varyansının sabitlik varsayımını sağlamadığını tespit etmiştir. Hata terimi varyansı sabit olmadığında tahminler sapmalı olabilmektedir (Silva ve Tenreyro, 2006: 641). Silva ve Tenreyro (2006), bu tür durumlarda sağlam-sapmasız tahminler yapmak için Poisson Pseudo Maksimum Olabilirlik (PPML) tahmincisini önermiştir. Bu nedenle çalışmada PPML tahmincisi kullanılmıştır. Logaritmik dönüşümleri yapılan verilerin analiz sonuçlarına Tablo 7' de yer verilmiştir.

¹ Örneğin, 2013-2014 dönemi 2013 yılı olarak toplulaştırılmıştır.

Tablo 7. PPML Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayısı	Std. Hatası	Anlamlılık
C	0.1389031*	0.1703136	0.000
expo _{t-1}	0.1474164*	0.0098529	0.000
gdp	0.149124*	0.04562540	0.000
inf	0.0483042	0.0345603	0.164
stud	0.0382914 *	0.0130701	0.001
R ² %73			

* %1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

2013-2019 dönemi PPML analiz sonuçlarına göre ihracatın bir dönem gecikmeli değerindeki %1'lik bir artış, illerin toplam ihracatını % 0,14 oranında artırmaktadır. Bu sonuç ihracat yapılan ülkelerin sürdürülebilirliğini ifade etmektedir. İllerin kişi başına düşen gelirindeki %1'lik bir artış, toplam ihracatı %0,14 oranında artırmaktadır. Kişi başına düşen gelire, illerin ekonomik büyümesinin bir göstergesi olarak çalışmada yer verilmiştir. İllerin ekonomik büyümeleri, ihracata pozitif yönde katkı sağlamaktadır. İllerde bulunan ve yükseköğretimde kayıtlı olan yabancı uyruklu öğrenci sayısındaki %1'lik bir artış, illerin ihracatını %0,03 oranında artırmaktadır. Yabancı uyruklu öğrencilerin ihracata katkısı göreceli olarak küçük olsa da pazar çeşitliği açısından ve ihracat mallarına talep bakımında önemlidir. İllerin enflasyonunun ise toplam ihracata anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Sonuç Ve Öneriler

Bu çalışmada, Türkiye'de kayıtlı bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin illerin ihracatına etkisi araştırılmıştır. PPML analizi sonucuna göre, ihracatı etkileyen temel faktörlerden kişi başına düşen gelir ve ihracatın bir dönem gecikmeli değeri ihracatı pozitif yönde etkilerken, il bazında enflasyonun ihracat üzerinde etkisi tespit edilememiştir. Çalışmanın temel konusu olan yabancı uyruklu öğrenci sayısı ise illerin ihracatını pozitif yönde etkilemektedir. Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'nin yabancı uyruklu öğrenciler için cazibe merkezi haline gelmesinin, Türkiye'nin ihracatını artması açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Diğer taraftan uluslararası öğrencilerin hem giden öğrenci hem de gelen öğrenci bağlamında ekonomiye katkısının değerlendirilmesi gerekliliği de gözden kaçırılmamalıdır. Zira giden öğrencilerin de ticari bağlantılar ve network geliştirme, teknoloji, bilgi ve know-how transferi, girişimcilik gibi alanlarda sunacağı katkı yadsınamaz. Bu çerçevede, mevcut durumda dağınık olan uluslararası öğrencilere ilişkin yapının giden ve gelen öğrenciler bağlamında daha bütüncül ve sistematik bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Bu yönetimin, kurumların koordineli ve eşgüdüm halinde çalışmasını sağlayacak bir modelde olması ise elzemdir. Bu durum, çalışma konusu kapsamında değinilen uluslararası öğrencilerin ülke ihracatına katkısını da artıracaktır. Hali hazırda uluslararası öğrencilerin kendi ülkeleri ile eğitim gördükleri ülke arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesindeki etkileri bir sistem dâhilinde olmaktan ziyade olağan akış içerisinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle çoğu zaman beklenen etkiyi göstermekten uzak kalmaktadır. Aksine, gerek gelen gerekse giden uluslararası öğrencilerin eğitimini aldıkları alandan bağımsız olarak ticari hayattaki fırsatların farkındalığında olacak belirli bir temel program dâhilinde yetiştirilmesi ticari ilişkilerin gelişmesinde daha etkin sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlayacaktır. Örneğin, tıp, mühendislik ya da sosyal bilimler alanında eğitim alan bir uluslararası öğrenci, tabi olacağı program sonrasında edindiği bilgiler ışığında belki de iki ülke arasındaki ticari bağlantıya

köprü olacak ya da her hangi bir işletmeye ihracatını geliştirmek için yardımcı olacaktır. Elbette bu programa katılacak öğrencilerin Ticaret Bakanlığı'nın hizmet ihracatı kapsamındaki desteklerinin kapsamı genişletilmek suretiyle ya da yeni bir mekanizma ile teşvik edilmesi beklenen katkıyı artıracaktır. Ayrıca söz konusu öğrencilerin uluslararası pazara açılmış ya da açılmak isteyen işletmelerle eşleştirilmesi de öğrenciler için teşvik edici, işletmeler için ise faydalı olacaktır. Covid-19 Pandemi sürecinde ağırlığını artıran ve yaygınlaşan uzaktan eğitim olanaklarından yararlanmak söz konusu temel programı öğrencilere ulaştırmak için en doğru seçenek olma potansiyeline sahiptir. Öztürk (2017: 160), uluslararası öğrencilerin hedef alındığı bir öğretim modelinde uzaktan eğitim uygulamalarının, uluslararası öğrencilerin bireysel farklılıklarının öğrenmelerine getirdiği zorlukları aşmada iyi bir eğitim modeli olabileceğini ifade etmiştir. Covid-19 Pandemi sürecinde üniversiteler, devlet kurumları, meslek örgütleri, STK'lar ve öğrencilerin artan uzaktan eğitim tecrübe ve imkanları bu durumu kolaylaştıracaktır. Bu model ile isteyen herkese en az maliyetle ve öğrenci için en az külfetle uluslararası ticarete ilişkin farkındalıklarını artıracak temel bir program sunulabilecektir.

Gerek çalışma bulguları gerekse alanyazın ve farklı ülke örnekleri incelendiğinde, lisans ve lisansüstü öğrenimi görmek ya da Erasmus+, IAESTE, AIESEC gibi programlar kapsamında staj yapmak üzere Türkiye'ye gelen ya da Türkiye'den giden uluslararası öğrencilerin, uluslararası ticareti geliştirmeye hizmet edecek bir sistem dâhilinde koordine edilmesinin Türkiye'nin dış ticaret hacminin artırılması noktasında yararlı olacağı düşünülmektedir. Ticaret Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu eşgüdümünde çerçevesi iyi çizilmiş bir program dahilinde uluslararası öğrencilerin uluslararası ticarete ilişkin farkındalıklarının artırılması, bilgilerin bir platformda toplanarak paydaşlarla paylaşılması ve aynı zamanda hukuki altyapının da staj ve istihdam gibi konularda öğrenciler ve işletmelerin önünü açacak

şekilde geliştirilmesi önerilmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalar için ise araştırmacılara, yabancı uyruklu öğrencilerin ülkeleri ile Türkiye arasındaki dış ticaretin ülke bazında araştırılması, diğer ülkelere lisans ve lisansüstü eğitim için giden ve değişim programları kapsamında gelen ve giden uluslararası öğrencilerin de analiz edilmesi tavsiye edilmektedir.

KAYNAKLAR/ REFERENCES

- Adnett, N. (2010). The growth of international students and economic development: friends or foes?. *Journal of Education Policy*, 25(5), 625-637.
- Agarwal, P. (2008). India in the context of international student circulation: Status and prospects. *The dynamics of international student circulation in a global context*, 83-112.
- Akgül, Ö. (2019). Expatriate Akademi: Çok Uluslu Şirketlerde İstihdam Köprüsü Olarak Uluslararası Öğrencilerin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Öğrencilik*, 55.
- Akıllı, Ö. Ü. E. (2018). Uluslararası Öğrenciler, Ulus Markalama ve İyi Ülke Endeksi: Türkiye Örneği. *Manas Journal of Social Studies*, 7(3), 893-905.
- Altay, I. (2021). Uluslararası Öğrencilerin Üniversite Seçme Sürecinde Dijital Pazarlamanın Etkisi. *Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mart, 2021, İstanbul*
- Baş, H., ve Eti, S. (2020). Türkiye'de uluslararası öğrencilerin istihdamı: Hukuki boyut ve koşullara dair bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 105-132.
- Beine, M., Noël, R., & Ragot, L. (2014). Determinants of the international mobility of students. *Economics of Education review*, 41, 40-54.
- Bolat, M. A. (2017). Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Politikası: Durum Tespiti ve Öneriler. *Uluslararası Öğrencilik Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Perspektifler* (ss. 8-19), İstanbul: Harf Yayın İletişim.
- Carr, S. C., McKay, D., ve Rugimbana, R. (1999). Managing Australia's aid-and self-funded international students. *International journal of educational management*.
- Clark, N., (2009), What Defines an International Student? A Look Behind the Numbers
- Cubillo, J. M., Sánchez, J., ve Cerviño, J. (2006). International students' decision-making process. *International Journal of Educational Management*.
- Demirhan, K. (2017). Ulusal Alanyazında Uluslararası Öğrenciler ve Uluslararası Öğrencileri Siyasal Açından Düşünmek. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(13), 547-562.
- Gebhard, J. G. (2012). International students' adjustment problems and behaviors. *Journal of International Students*, 2(2), 158-164.

- Ger, A. M., Ertepinar, H., Tanberkan Suna, H., ve Türk, Z. (2017). Uluslararası Öğrencilerin Üniversite ve Ülke Seçimini Etkileyen Faktörler
- Gribble, C. (2008). Policy options for managing international student migration: the sending country's perspective. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 30(1), 25-39.
- Gümüş, N., ve Onurlubaş, E. (2019), Uluslararası Öğrencilerin Tüketim Harcamalarının Şehir Ekonomisine Katkısının İncelenmesi: Kastamonu Örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 174-192.
- Kaplan, F. (2016). Türkiye'nin Meyve ve Sebze İhracatı: Bir Çekim Modeli Uygulaması. *Journal of Yasar University*, 11 (42), 77-83.
- Köleoğlu, N. (2018). Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum Problemini Belirlemede Log-Lineer Model Kullanımı. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 101-116.
- Kumcağız, H., Dadashzadeh, R., ve Alakuş, K. (2016). Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ndeki yabancı uyruklu öğrencilerin sınıf düzeylerine göre yaşadıkları sorunlar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 37-50.
- Li, G., Chen, W., ve Duanmu, J. L. (2010). Determinants of international students' academic performance: A comparison between Chinese and other international students. *Journal of Studies in International Education*, 14(4), 389-405.
- Marginson, S. (2009). Is Australia overdependent on international students?. *International Higher Education*, (54).
- Mori, S. C. (2000). Addressing the mental health concerns of international students. *Journal of counseling & development*, 78(2), 137-144.
- Morrison, J., Merrick, B., Higgs, S., ve Le Métails, J. (2005). Researching the performance of international students in the UK. *Studies in Higher Education*, 30(3), 327-337.
- OECD, (1998), *Recommendations on Statistics of International Migration, Revision 1, Statistical Papers, Series M, No. 58, United Nations, New York, 1998, Glossary.*
- Owens, D. L., Srivastava, P., ve Feerasta, A. (2011). Viewing international students as state stimulus potential: Current perceptions and future possibilities. *Journal of Marketing for Higher Education*, 21(2), 157-179.
- Özkan, G., ve Güvendir, M. A. (2015). Uluslararası Öğrencilerin Yaşam Durumları: Kırklareli ve Trakya Üniversiteleri örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Öztürk, M. (2017). Uluslararası öğrenenlerin akademik gereksinimleri ve uzaktan eğitim. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 140-163.
- Parr, G., Bradley, L., ve Bingi, R. (1992). Concerns and feelings of international students. *Journal of College Student Development*. Posted By Michelle Pollock, In *Mobility Trends, Strategic Internationalization*
- Radmard, S. (2017). Türk Üniversitelerindeki Uluslararası Öğrencilerin Yükseköğretim Taleplerini Etkileyen Etkenlerin İncelenmesi. *Journal of Higher Education & Science/ Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(1).
- Sağıroğlu, A. Z. (2011). Dünyada ve Türkiye'de Uluslararası Öğrenci Trendleri. 20 Aralık 2016, 33.
- Shanka, T., Quintal, V., ve Taylor, R. (2006). Factors influencing international students' choice of an education destination—A correspondence analysis. *Journal of Marketing for Higher Education*, 15(2), 31-46.
- Sherry, C., Bhat, R., Beaver, B., ve Ling, A. (2004). Students as customers: The expectations and perceptions of local and international students. In *HERDSA conference*.
- Silva, J. S., ve Tenreiro, S. (2006). The log of gravity. *The Review of Economics and statistics*, 88(4), 641-658.
- Tekelioğlu, S., Başer, H., Örtlek, M., ve Aydınli, C. (2012). Uluslararası Öğrencilerin Ülke ve Üniversite Seçiminde Etkili Faktörler: Vakıf Üniversitesi Örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 191-200.
- Tekin, E. (2019). Çalışma hayatında uluslararası öğrenciler: İstanbul örneği (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Telbis, N. M., Helgeson, L., ve Kingsbury, C. (2014). International students' confidence and academic success. *Journal of International Students*, 4(4), 330-341.
- Topal, F., ve Tauscher, S. (2020). Uluslararası Öğrencilerin Akademik ve Sosyal Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine İnceleme, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(1), 309-344.
- Tseng, W. C., ve Newton, F. B. (2002). International students' strategies for well-being. *College Student Journal*, 36(4), 591-598.
- UNESCO, (2021), <http://data.uis.unesco.org/#> adresinden 10.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Uslu, B. (2017). Türkiye Merkezli Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Ekonomik Yansımaları. 12. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi, Ankara, Türkiye, 11 - 13 Mayıs 2017, cilt.0, sa.0, ss.1-5
- Verbik, L., ve Lasanowski, V. (2007). International Student Mobility: Patterns and Trends. *World Education News and Reviews*, 20(10), 1-16.
- Vickers, P., ve Bekhradnia, B. (2007). The economic costs and benefits of international students. Oxford: Higher Education Policy Institute.
- Vickers, P., ve Bekhradnia, B. (2007). The economic costs and benefits of international students. Oxford: Higher Education Policy Institute.
- www.istatistik.yok.gov.tr adresinden 12.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- www.tuik.gov.tr adresinden 12.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- www.yok.gov.tr adresinden 10.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Yardımcıoğlu, F., Beşel, F., ve Savaşan, F. (2017). Uluslararası öğrencilerin sosyo-ekonomik problemleri ve çözüm önerileri Sakarya Üniversitesi Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(1), 203-254.